

ДУХ И ДОМЕТИ ОСНОВНОГ СТВАРАЊА ЗАБОРАВЉЕНОГ ПИСЦА

МИЛОШ Н. ЋОРИЋ, РЕКВИРИРАНИ МОТИВИ,
ПРИРЕДИЛИ ДРАГАНА БЕДОВ И ИВАН ОБРАДОВИЋ.
ИЗАБРАНА ДЕЛА М. Н. ЋОРИЋА, КЊИГА ПРВА.
БЕОГРАД: НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ, 2019.

Јован Пејчић

УДК: 821.163.41-1(049.32)
821.163.41-36(049.32)
821.163.41-7(049.32)
616.5:929 Ћорић М. Н.(049.32)

Лексикони српских писаца и биографски речници значајних српских личности двадесетог века безусловно знају за књижевника и лекара Милоша Н. Ћорића (Ниш, 28. IX 1893 – 21. VI 1975). С прегледима и историјама српске књижевности то није случај. У обимноме двотомном *Српском ђесништву 1901–1914* (1975) Драгиша Витошевић помиње Ћорића само једанпут, и то успут, као пародичара стихова Нестора Жучног (Прока Јовкић); у *Историји српске књижевности* (1983, коначно издање 2002) Јована Деретића име Ћорићево наводи се тек у групи песника који, по завршетку Првог светског рата, наговештавају антиратно певање; *Историја модерне српске књижевности: златно доба 1892–1918* (1986) Предрага Палавестре, најбитнија за основно стварање овог песника и епиграмисте, за Милоша Н. Ћорића, међутим, не зна. Не зна за Ћорића ни *Сторија српске књижевности* (2010) Петра Милошевића. У

Српском родољубивом јесништву (1976) Владимир Јовичић не налази ни реч за крфске стихове Ђориће.¹

Изузмемо ли, на другој страни, Станислава Винавера (који је, додуше у форми краћих критичких бележака, пратио стваралаштво Милоша Н. Ђорића у свој његовој жанровској разноликости и кроз цео ауторов живот), Милана Богдановића и Ранка Младеновића (који су својевремено шире приказали Ђорићеву збирку стихова *Под шаћорским крилима*), први који се Ђорићем као књижевним ствараоцем темељније позабавио био је Радомир Константиновић. Он је оглед „Пастир поноћни Милош Н. Ђорић” најпре прочитао на радију, да би га потом објавио у часопису „Трећи програм Радио Београда” (4/1981), а онда и унео у своје осмотомно дело *Биће и језик у искуству јесника српске културе двадесетог века* (1983). Но, у есеју о којем је реч Константиновић пажњу усмерава углавном на један слој Ђорићевог стварања, на егзистенцијално-ратну метафорику његовог певања, притом пренебрегавајући све друге видове песниковог опуса, чак и незаобилазну иронично-хуморну, сатиричку, пародијску, поетско-полемичку страну тог опуса.

Праву интерпретативну, у много чему откривалачку веру поклониће управо тој занемареној димензији Ђорићевог дела тек Гојко Тешић. У поглављу „Пародијски критичко-дијалошко-теоријски списи Трајка Ђирића” своје књиге *Пркоси и заноси Станислава Винавера* (1998) Тешић ће знатан простор посветити упоредном посматрању једанпут антиподног, други пут сродничко-дијалошког духа Винаверових и Ђорићевих пародија, епиграмских записа, лирских „бодљи” и коментара и на тај начин отворити врата у најмању руку новом, растерећеном читању тога сегмента Ђорићевих дела.²

Биће потребно да од Тешићевог доприноса прође деценија и пò па да Милош Н. Ђорић добије интегралног тумача. Године 2013. појавила се, наиме, монографија Драгане Бедов *Сућон и уздах: дело и књижевна субјина Милоша Н. Ђорића*, књига која аналитично и системски осветљава

1 Ни с антологијама Милош Н. Ђорић нема среће. Што се песама тиче, налазимо га само у двома: у *Антологији српске рашне лирике 1912–1922* (Београд 1926) Младена Ст. Ђуричића и Мирка Дамњановића, и у „антологији српског јесништва о националном страдању у XX вијеку” Ранка Поповића *Ми знамо судбу* (Бања Лука 2018). У обе антологије заступљен је песмом „Острво мртвих”.

2 Између осталог, Тешић ту расветљава и „споран детаљ” приписивања Винаверу пародија, епиграма и сатиричких стихова потписаних иницијалом С., чији аутор је, међутим, Милош Н. Ђорић, алијас Уздах Сутончић. То је други такав случај. Први се догодио Гаврилу Ковијанићу. Приређујући *Сабрана дела Милутина Бојића* (1978), Ковијанић је песнику „Плаве гробнице” приписао читав низ Ђорићевих песама. Чињенице о њима до краја је разјаснио Бојан Ђорђевић, приређивач нових Бојићевих *Сабраних дела* (2017). Грешке, вели Ђорђевић, „потичу из 1912. године, када је Ђорић, као лекар, био на фронту током Првог балканског рата. Он је те песме слао за ‘Пијемонт’ и ‘Нову искру’”. Слао их је Бојићу да их овај преда уредницима. Међутим, Ђорићев рукопис врло је нечитак, и неке од тих песама Бојић је преписао и тако предао уредништву, наравно под именом Уздах Сутончића. Дакле, рукопис је Бојићев, али су песме Ђорићеве.”

време, живот и свеукупно стваралаштво овог аутора. Интерпретација, притом, обухвата не само штампане ствари Ђорићеве, белетристичке и критичко-есејистичке, него и сву рукописну заоставштину (значи драму *Бој је радник* и студију „Хистерија у Нечистијој крви“, на пример, али не мање и недовршене романи *Пећевац и Тлаз* и *Кандић*). Уз друго, у књизи је прегледана и преиспитана целокупна дотадашња литература о писцу. На крају, као посебан прилог, донета је „Библиографија Милоша Н. Ђорића“.

Гледано књижевнотеоријски и литерарноаксиолошки, монографија *Суштон и уздах* потврдила се на тројак начин: најпре као враћање у српску културу и књижевност једног заборављеног писца и његовог скрајнутог дела; друго, као позив на ново читалачко и критичарско упознавање, односно на нову, сада контекстуалну критичку оцену Ђорићевог уметничког рада; и треће, књига Драгане Бедов исказала се још и као својеврстан предлог, да не кажем захтев за штампањем Ђорићевих како објављених, тако и остварења сачуваних у рукопису.

Одговор се, ево, догађа шест година касније. Појава прве свеске изабраних дела Милоша Н. Ђорића означава, самим тим, почетак испуњавања трећег става, што је најбољи могући предуслов за оптималну реализацију првог и другог става.

Не случајно, приређивачи Ђорићевих дела Драгана Бедов и Иван Обрадовић изабрали су за наслов уводне књиге – *Реквирирани мошиви*. У питању је назив који суштински исказује укупан карактер Ђорићевог стваралаштва. То је двозначност. На једној страни реч „реквизиција“, униформна и једносмислена, која првенствено припада војној, ратној терминологији; на другој страни „мотиви“, реч која у себи прикупља душевно-духовне покрете личности и која се, као таква, својом вишепланашћу приклања сферама слободе и маште – стварања.

Насловну синтагму нису, међутим, смислили приређивачи, сковао ју је сâм Ђорић. Њоме је он у своје време именовао природу песама четвртог циклуса једине песничке збирке коју је за живота објавио.

При избору општег наслова, приређивачи Иван Обрадовић и Драгана Бедов нису погрешили. Амбивитетном одређењу из назива у свему, наиме, одговара тематски и жанровски хетерогена структура књиге. Лабаво садржинско и формално јединство наметао је, са своје стране, и писац: тако рећи нема облика књижевноуметничког исказивања у којем се он, у овом или оном смислу, није огледао.

Уз остало, Милош Н. Ђорић потписивао је своје творевине првенствено пуним именом и презименом, али често, зависно од њихове намене, и разним псеудонимима, највише као Уздах Сутоначић. (Утврдити ауторство, то је у Ђорићевом случају био један од најтежих задатака приређивача.)

У књигу *Реквирирани мошиви* приређивачи су унели све штампане белетристичке радове за које су поуздано установили да су Ђорићеви. Генолош-

ки посматрано, то су: лирика, епиграми, пародије, стиховане пошалице и чарке (полемике), хумореске, сатирична причања, иронични репортажни „извештаји“ о менталитету и друштвеним навикама савременика, преводи.

Предњи план, као што је ред у оваквим подухватима, дат је засебним издањима. У изворном облику и хронолошки, поређани су: збирка ратних песама *Под шајворским крилима* (1919), комад из савременог живота у једном чину *Кад млидијах умрећи* (1922), књига препева са француског језика *Мисаоне ђесме* (1922) и приповедачки зборник *Хумореске* (1955).

Друга половина књиге припала је Ђорићевим текстовима расутим у периодици његовог времена. Приређивачи су их поделили на две групе.

Прву групу, названу „Са страница *Пијемонџа*“, састављају Ђорићева полижанровска остварења настала између 1912. и 1915. године, потписивана псеудонимом Уздах Сутончић и на друге начине – пародије, епиграми, стиховане полемике и коментари.

Целина што следи садржи Ђорићеву хумористичку, друштвено-критичку прозу, прилоге што их је писац објављивао у доба између два светска рата, најпре у *Полиџици* (1919–1920), а доцније и у листовима као што су *Суџра* и *Прејорог*. Овај круг сатиричних прича и репортажа носи наслов „На дежурству“. Он завршава Ђорићев део *Реквираних моџива*.

Важно је истаћи да се приређивачи нису увек и свагде задовољавали крупним класификацијама. Где год је било сврсиходно, одлучивали су се још и на ужа разврставања. У овом је погледу примерна целина „Са страница *Пијемонџа*“. Нарав и поетику, естетске домашаје и семантику ове целине одређују, заправо, подгрупе „Из новије српске лирике [1], [2] и [3]“ и микро-циклус „Тако пропада поезија наша“. То су они делови у којима Ђорић виспрено пародира песме Милана Ђурчина (2), Станислава Винавера (3), Вељка Петровића (2), Владислава Петковића Диса (3), Милутина Бојића, Владимира Станимировића, Алексе Шантића, Божицара Пурића, Милорада Митровића...

Но то је само један, не и једини пример.

Што је од посебног значаја, читаоца из књиге изводе брижљиво израђени критичко-библиографски додаци – за које, одмах то треба рећи, приређивачи Драгана Бедов и Иван Обрадовић заслужују највише похвале. Први међу њима има лице генерално устројеног осврта на живот и стваралачки опус Милоша Н. Ђорића и носи оправдан наслов „Ђорићев мотиви – прилике књижевне и неприлике животне“. Наредни додатак доноси прецизну ситематизацију биобиблиографских, повремено историјскокњижевних, текстолошких, компаративних, уопште критичких напомена и коментара битних за разумевање колико Ђорићевих језичкоуметничких интенција, толико естетских и друштвених превирања карактеристичних за време у којем он пише. Тачку на издање ставља регистар имена.

Треба, на крају, казати да се прва књига Изабраних дела Милоша Н. Ђорића, појављује у едицији симболичног имена „Жива прошлост”. Едисија, међутим, није нова. Народна библиотека Србије оформила је ову едисију још осамдесетих година прошлог века. Трајала је дванаест година, од 1986. до 1997. године. Била је то библиотека фототипских издања. Уредник едисије Љиљана Ђурђић објавила је у њој петнаест прекопотребних а савременом читаоцу и науци тешко доступних дела знаменитих српских писаца и научника, од којих су нека и данас раритети. Помињем у овом смислу *Искусној ђодрумара* Захарије Орфелина и *Роморанку* Ђорђа Марковића Кодера.

То се, мислим, морало рећи, као што је, опет, у име старих добрих издавачких обичаја, уз назив садашње едисије ваљало навести да се ради о новој серији. Садашња едисија нова је утолико што се са фототипскога прешло на приређивачко издавање нескупљених и необјављених списа аутора важних за дубље и трајније познавање српскога књижевноуметничког, културног, уопште духовног наслеђа.

